

se pače preinačiti. Takvo praktično izpitivanje nužno je ondje, gdje je na tvorbu stvari uticala sloboda, uslied koje bi one i drugačije biti mogle, nego li jesu.

Tako izključivo biva u svietu moralnom.

Pobudjuju li stvari slobodne tvorbe u iztraživaoca čuvstvo ugone, milja, povladjivanja — onda imadu ostati, kakve jesu; pobudjuju li obratno čuvstvo neugode, nemilja, odsudjivanja — imadu se preinačiti. U onom slučaju zovemo ih liepimi, bezuvjetno vriednimi; u ovom ružnimi, bezuvjetno nevriednimi.

Praktično iztraživanje traži dakle absolutno presudivanje. Sudovi, kojimi izričemo, da nam se stanoviti subjekti bezuvjetno mile ili bezuvjetno ne mile — dakle da su liepi ili ružni — zovu se estetični; a nauka, koja na takovih sudovih počiva, zove se estetika.

Estetični sudovi imadu redovito složene subjekte; jer samo razmjeri ili odnošaji mogu pobudjivati čuvstvo milja ili nemilja. Jednostavni subjekti estetički su indiferentni. Isto tako su rečeni sudovi absolutno valjani i podpuno evidentni, to jest oni niti se dađu dokazivati, niti oni ikakva dokaza trebaju.

Nije nužno, da subjekti estetičnih sudova budu uvijek predmeti neosobni; njihovimi subjekti mogu biti i pojavi ljudske volje, dakle težnje i čini ljudski. Ali pojavi voljni, koji u nas pobudjuju čuvstvo ugone ili neugode, milja ili nemilja, povladjivanja ili odsudjivanja nisu više samo liepi ili ružni, već su dobri ili zli; a nauka, koja počiva na sudovih, kojimi se takovi atributi izriču, ne zove se više estetika, nego se zove etika.

Etika je dio estetike — estetika volje. Ne treba, da ta volja bude baš voljom one osobe, koja o njoj presudu izriče. Djeca dosta često velikom strogosti sude ljudske čine nepo-